

УДК 614.253.81(447)

Резніченко О.Г.

МЕДИЧНА ДОПОМОГА В УКРАЇНІ В АСПЕКТІ ПРАВ ПАЦІЄНТІВ

Харківська медична академія післядипломної освіти

У статті висвітлені питання реформування системи охорони здоров'я в Україні на сучасному етапі. Відображені нагальні проблеми реформування, а також впровадження страхової та сімейної медицини, проблеми порушення деяких прав пацієнтів, що прописані в нормативних правових актах України. А також наведено приклади світового досвіду щодо вирішення проблем, які стоять перед Україною щодо реформування системи охорони здоров'я.

Ключові слова: охорона здоров'я, реформа охорони здоров'я, права пацієнта, сімейна медицина, страхова медицина.

Постановка проблеми

Здоров'я населення є важливим показником розвитку країни, її соціального, економічного, демографічного та культурного потенціалу. За останні декілька років всі ці показники поступово знижуються та наростає ситуація гострої демографічної кризи. Про це свідчить висока смертність, погіршення стану здоров'я населення та одночасне зниження народжуваності. Все це обумовлює гостру необхідність вирішення проблем в охороні здоров'я і, насамперед, з боку держави. На сучасному етапі в Україні організація у системі охорони здоров'я залишилася тією, що і за часів Радянського союзу (система Семашко). Запропонована медична реформа полягає в зміні принципів фінансування та управління, які докорінно не змінилися досі. А саме, держава досі, відповідно до Конституції, обіцяє громадянам «усе і безплатно», а виконання цих обіцянок полягає саме на лікарів. На практиці, громадянам та лікарям доводиться «якось домовлятися». Саме це «домовляння» не є регламентованим на рівні законодавства [11].

Українці сьогодні живуть в середньому на 11 років менше, ніж мешканці країн ЄС. Це пов'язано не лише з якістю медичного обслуговування, а й з цілою низкою факторів, зокрема, вставленням українців до власного здоров'я.

Виконувач обов'язків очільника МОЗ У. Супрун пропонує змінити «світогляд» лікарів, чиновників й пересічних українців із лікування хвороби на запобігання захворюванням. На її погляд реформа медичної сфери має починатись саме з надання інформації та надання можливостей для здорового способу життя українців [1].

Правове регулювання системи охорони здоров'я України прямо впливає на розвиток усіх напрямів діяльності держави, і це обов'язково знаходить своє відображення в державній політиці. Адже здоров'я нації є основою економічного розвитку країни, наповнення її бюджету за рахунок високої працездатності населення, а через це й ефективного виробництва тощо. Світові схорони здоров'я направлені на організацію зусиль громадськості щодо покращення здоров'я населення, фінансування та забезпечення в отриманні персональних медичних послуг [5].

Отже на теперішній час перед системою охорони здоров'я держави поставлено завдання при жорстких обмеженнях ресурсів створити які-

сно нову систему, яка спроможна забезпечити доступну та якісну медичну допомогу для всіх громадян країни. Тому треба якнайшвидше чітко визначити конкретні дії й складові елементи цієї системи, які пов'язані між собою. А також визначити, як зміни в одній частині системи відбиваються на іншій, щоб між ними зберігався не тільки зв'язок, а й стійкість.

Юридичні акти різних галузей правової системи України, які регулюють реформування охорони здоров'я, медичного обслуговування та взаємовідносини в цій сфері, дуже часто датовані ще за радянських часів. Та незважаючи на закріплені законодавчо права громадян на медичну допомогу в Україні, вони дуже часто порушуються. Тому наявна необхідність послідовного та системного наукового вивчення питань гарантії та реалізації прав пацієнтів в Україні.

Основна частина

Євроінтеграційні зміни та членство України в Раді Європи накладають на державу відповідальність щодо повної гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами, які забезпечують права людини і, в першу чергу, безпеку пацієнтів, якість та доступність медичної допомоги, які є найважливішими характеристиками системи охорони здоров'я. Уряд України, підписавши у 2011 році План дій Ради Європи для України «Партнерство заради реформ», узяв на себе зобов'язання розробити та впровадити до 2014 року Національний план дій із безпеки пацієнтів [5].

У Конституції України (ст. 3) проголошено, що: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність є найвищою соціальною цінністю», у ст. 49 визначено, що кожен громадянин має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Ця правова норма визначає, що держава повинна створити умови для ефективного та доступного усім громадянам медичного обслуговування [2]. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», який було прийнято у 1992 році, визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я в Україні та встановлює права і обов'язки громадян, а також державні гарантії щодо їх юридичного захисту [3].

Згідно з законодавством України, пацієнт має право на життя, медичну допомогу, особисту недоторканість, свободу вибору лікаря, методів лі-

кування та лікувального закладу, допуск інших медичних працівників, членів сім'ї, нотаріуса та адвоката, священнослужителя; медичну таємницю, медичну інформацію, незалежну медичну експертизу, відшкодування заподіяної шкоди, повну інформованість і добровільну згоду на медико-біологічний експеримент, зміну статевої належності, правовий захист від будь-яких форм дискримінації, пов'язаних із станом здоров'я, донорство крові та її компонентів, трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів, штучне запліднення та імплантацію ембріона, застосування методів стерилізації, добровільне штучне переривання вагітності, оскарження неправомірних рішень і дій працівників закладів або органів охорони здоров'я. Але, незважаючи на це, на практиці досить часто відбувається порушення прав пацієнтів.

Перш за все, проблеми охорони здоров'я пов'язують із недостатнім фінансуванням. Але, згідно досвіду європейських країн, окрім обов'язкового збільшення бюджетного фінансування охорони здоров'я, треба змінити саму структуру охорони здоров'я [5].

На думку провідних фахівців, незадовільний стан системи охорони здоров'я України пов'язаний, перш за все, з недоліками організації первинної медико-санітарної допомоги населенню.

Лікування населення за рахунок бюджетних коштів стало практично неможливим через невірний розподіл коштів, які виділяються на потреби охорони здоров'я. У 2006–2010 рр., у концепції державної програми розвитку первинної медико-санітарної допомоги на основі загальної практики – сімейної медицини було передбачено, що лікувальним установам, здатним надати медичне обслуговування 80% пацієнтів, відводилося менше 20% коштів, а на первинну медико-санітарну допомогу – лише 5% коштів від загального об'єму коштів, що виділялися на систему охорони здоров'я [4].

Згідно світового досвіду, в умовах дефіциту фінансових і кадрових ресурсів, одним із головних пріоритетів розвитку національної системи охорони здоров'я є розвиток первинної медико-санітарної допомоги на основі загальної практики – сімейної медицини [5].

Реформа має початись із запуску системи сімейної медицини європейського зразку на базі поліклінік та амбулаторій. Кожен громадянин обирає сімейного лікаря та укладає з ним прями контракти, в яких чітко прописаний обсяг безплатних послуг (які сплачує держава). Також, згідно з цією реформою, має бути ліквідована прив'язка до місця проживання. У випадку, якщо лікар не задовольнятиме вимоги сім'ї, його можна буде змінити.

У 2011 р. уряд структурував медичну допомогу: первинну допомогу надають терапевти й сімейні лікарі, вторинну – медики вузького профілю. Третинний рівень медичної допомоги нада-

ють лікарні обласного рівня. Зміни, які відбувалися, та висновки щодо цих змін були враховані при плануванні сучасної реформи системи охорони здоров'я України. Отже стратегічне направлення реформи системи охорони здоров'я – впровадження сімейної медицини. Але й існують деякі наявні проблеми, а саме: відсутність або недосконалість схем роботи сімейного лікаря, його юридичних прав та відповідальності, недостатня кількість лікарів цього фаху тощо. Крім цього, сімейний лікар не може бути юридичною особою, яка заключає договори з пацієнтами та вузькими спеціалістами лікувальних установ.

Право на вибір лікувального закладу та лікаря сьогодні порушується в Україні. На практиці цим правом можна скористатися лише при зверненні громадянина до приватної медичної установи. Цю проблему може вирішити інформування громадян про їх права в сфері охорони здоров'я, а також проведення додаткової роботи в самих медичних закладах, які працюють за старою схемою та приймають пацієнтів згідно місця реєстрації.

Також великою проблемою в Україні залишається дотримання права пацієнтів стосовно отримання інформації щодо стану свого здоров'я. Пацієнти мають право своєчасно отримувати достовірну інформацію про стан свого здоров'я, мають право ознайомитися зі своєю історією хвороби та іншими документами, які можуть спрямувати його подальше лікування. Про стан неповнолітнього пацієнта право отримати медичну інформацію мають його батьки. Незважаючи на це, право на отримання інформації пацієнтом постійно порушується: пацієнтам відмовляють у наданні копій виписок із медичної карти (та самої медичної карти) із зазначенням діагнозу, результатами аналізів та обстежень. Це може сприяти ускладненню можливого отримання ефективного лікування в іншому медичному закладі, що передбачено законодавством. Законодавчо це закріплено у таких документах як «Лісабонська декларація Всесвітньої медичної асоціації про права пацієнтів» (1981 р.), «Декларація про розвиток прав пацієнтів в Європі» (1994 р.) тощо. Українським законодавством це право закріплено у ст. 32 Конституції України [2], ст. 5, 11 ЗУ «Про інформацію» [8], ст. 6, 39 ЗУ «Основи законодавства про охорону здоров'я» [3], ст. 4 ЗУ «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [9], ст. 285 Цивільного кодексу України; ст. 8 ЗУ «Про лікарські засоби» [10] тощо.

Право пацієнта на вибір методів лікування також порушується. В сучасних умовах, потрапивши до лікарні, пацієнт не може вплинути на рішення щодо методів свого лікування, оскільки в державних лікувальних установах використовуються традиційні методи лікування. Це право закріплено у ст. 42, 44 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [3].

Досить гостро стоїть питання доступності медичної допомоги для населення. Постанова Кабінету міністрів від 2017 р. регламентує перелік платних та безплатних медичних послуг, який остаточно буде затверджено до осені 2017 р.

Також було схвалено законопроект про державні фінансові гарантії щодо надання медичних послуг, який запускає страхову модель фінансування та відкриває можливості прямих виплат закладам охорони здоров'я всіх рівнів. Передбачається абсолютно нова модель фінансування закладів охорони здоров'я, що передбачає надання державою коштів на фінансування медичних послуг та лікарських засобів конкретним особам у разі їх хвороби [12].

Висновки

Отже, незважаючи на достатню законодавчу базу, наявні в Україні нормативні та регулюючі документи, положення справ в галузі охорони здоров'я вимагає уваги держави, медиків, правозахисників тощо. Головними завданнями в цій галузі сьогодні є проведення просвітницької роботи, що передбачає впровадження засад профілактичної медицини; проведення корекції реформування за рахунок певних організаційно-правових заходів; проведення удосконалення медичної освіти та збільшення кількості лікарів певного фаху, а також впровадження механізму надання медичної допомоги вразливим верствам населення.

Реферат

МЕДИЦИНСКАЯ ПОМОЩЬ В УКРАИНЕ В АСПЕКТЕ ПРАВ ПАЦИЕНТОВ

Резниченко А.Г.

Ключевые слова: здравоохранение, реформа здравоохранения, права пациента, семейная медицина, страховая медицина.

В статье освещены вопросы реформирования системы здравоохранения в Украине на современном этапе. Отражены насущные проблемы реформирования, а также внедрение страховой и семейной медицины, проблемы нарушения некоторых прав пациентов, которые прописаны в нормативных правовых актах Украины. А также приведены примеры мирового опыта решения проблем, стоящих перед Украиной по реформированию системы здравоохранения.

Summary

HEALTH CARE IN UKRAINE FROM PERSPECTIVE OF PATIENTS' RIGHTS

Reznichenko O.G.

Key words: health care, health care reform, patients' rights, family medicine, insurance medicine.

The article covers the urgent and disputable issues of reforming the health care system in Ukraine. The article also analyses the pressing problem of healthcare reforming, as well as particular aspects of insurance and family medicine introduction, challenges caused by violation of certain rights of patients, which are prescribed in legislation acts of Ukraine. There are examples of global experience in addressing the challenges faced by Ukraine in reforming the health care system. Presented in the article

Література

1. Реформа медичної галузі: як наповнити пропозиції справами? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/a/28237603.html>
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : Преса України, 1996. – 80 с.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
4. Концепція державної програми розвитку первинної медико-санітарної допомоги на основі загальної практики – сімейної медицини на 2006–2010 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.uwf.kiev.ua;
5. Головачова К. Проблеми реалізації прав пацієнтів на медичну допомогу в Україні / К. Головачова // Підприємство, господарство і право. - 2017. - № 5. – С. 143-146.
6. Про порядок проведення реформування системи охорони здоров'я у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій областях та місті Києві : Закон України від 07.07.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3612-17>.
7. Лісабонська декларація Всесвітньої медичної асоціації про права пацієнтів. Принята 34-й Всемирної медичнської ассамблеї, Лісабон, Португалія, сентябрь/октябрь 1981 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/990_016.
8. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
9. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>.
10. Про лікарські засоби : Закон України від 04.04.1996 р. № 123/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80/ed20120601>.
11. Переведенець П. Медична реформа: як українців лікуватимуть у 2017 році [Електронний ресурс]. / П. Переведенець – Режим доступу : <https://www.volynnews.com/news/analytics/medychna-reforma-iaak-ukrayintsiv-likuvatymut-u-2017-rotsi/>
12. Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти : Постанова КМУ від 17.09.1996 р. № 1138 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1138-96-%D0%BF>.